

Båeries heamturh j'ih vaajesh Saepmeste Ungerasse j'ih baa'stede

Ole Samuel Elsvatn gon Gunhild Oline Børgefjellen soptsesh jaepeste 1886

Ungeren gieledotkije Ignác Halász (1855–1901) Saapman jaepiej 1884, 1886 j'ih 1891 juhtieji. Halász gellieh saemiengielh dotki, men j'ijtse daajrojde Ungeresne ungeren gielese olkese vedtieji, j'ih dannasinie idtji Saepmesne byögkehke sjidth. Jaepien 1886 Aarportese juhtieji j'ih altese vihkielommes soptsestäjjam, Ole Samuel Elsvatnem (1866–1911) gaavni, dihte minngoben jaepien soptsestäjaine daaroen dotkije Just Qvigstadese aaj sjidti.

Elsvatnen soptsesh Qvigstadese sjidtin hov byögkehke voestegh gærjesne *Erzählungen aus Hatfjelldalen* (1924) j'ih mænngan gærjesne *Aarporten j'ih Åarjel-smaaregen soptsesh* (1996), maam daaletje tjaelemevuekien mietie Lajla Mattsson Magga orrestamme. Halászen barkoe ij Leah lijhke dan damtoes sjidteme, ihke maanagærja *Govne-boetske* (1984) Lajla Mattsson Maggan nommine olkese vadtasovveme, jalts dihte maaje seamma goh Ole Samuel Elsvatnen soptsese Askeladden en bijre Halászen gærjesne *Svéd-lapp nyelv III: Ume- és tornio-lappmarki nyelvmutatványok* j'allh saemiengielesne 'Sveerjen saemiengiele III: Upmejen- j'ih Torne-saemien gielevuesiehtimmieh' (s. 110–115).

Halászen gærjesne, mij daelie aalkoehaamosne gaskeviermesne aaj gaaavnese, Ole Samuel Elsvatnen lissine njieljie jeatjah soptsesh, mejstie göökte Ole Samuelen aechtjeste Bendigt Andreasiste (1837–

1928). (Halászen mietie «noere kaarren aechtjie Pienti Ole Bendigsen», guhte sotnese dovne staaioen j'ih saemien baahtjen bijre j'ih saajve-jaevrien bijre soptsesti.) Murriedåbpoeh læjhkan göökte soptsesh, mej soptsestäjaine Halászen baakoejgumie «Dearnan dajven saemien niejte» (*Tärna vidéki lapp leány*) giem satne «Gunnel Oline Olstad» gohtje. Dihte aajnehke bievnese daan Dearnan niejtem bijre daajroe man mietie dihte lij noere niejte jaepien 1886 j'ih dan smaarege naa lihkes Ole Samuel gon Bendigt Olen smaareginie.

Gieledotkijh hævvi «Dearnan niejten» gielem iktesth Dearnan smaareginie j'ih dannasinie muvhten aekien upmejenaemien gieline ussjedamme. Mijjieh maechtebe gujht jaehkedh dihte «Gunnel Oline Olstad» ij lij Dearnan dajven niejte, mohte dihte buerebh Gunhild Oline Olsdatter, mænngan Børgefjell (1868–1959), gie Sávsoevuemesne Aarportesne reakadamme, tjidjtjebe jis Vualtjarisnie reakadamme. Gunhild Oline Børgefjell vihkeles informante tjekkihke Václav Mareken gærjesne *Samene i Susendalen* (1992)¹, men daan raajan ij Leah tjaalasovveme, dihte maa Halászen informantine aaj, joe noere 17 jaepien niejtine giesien 1886.

1 Vuejniah aaj Lena Kappfjellen «Václav Marek 1908–1994 – Sávsoevuemiesn årroje tjekkoslovakijste» (*Saemeste saaman* 1/2013: 34–35).

Gunhild Oline Børgfjell, Byrkijen Gunnele, Halászasse dovne saemien j̄ih internasjonaaale jallh daaroen soptsesidie soptsesti. Heamtüre «Prinsessan bijre, guhte tjaetsie-ledtine sj̄idti» j̄ih jeatjah soptsesh daelie daennie plaeresne daaletje tjaeleme-vuekien mietie tjaalasovveme. Halászen tjaeleme-vuekien mietie bijjietjaaleginie *Prinsessan p̄ra, kuhte čācie l̄attene šitti* j̄ih aalkoeraajesinie *Aktn aikien akta konokā kułoma parnie' utn'ei jah tle tihte altse tröhnike j̄āmi* – jeatjah baakoegujmie *Akten aejkien akte ḡanka golme baarnieh utnieji j̄ih dle dihte altese trööhnege jeemi*. Vuesiehtimmien gaavhtan baakoohaamoch *eččeb* j̄ih *karěječeb* eah leah daelie noerhte-smaaregen *ed̄tjeb* j̄ih *ḡærjetjeb* mohte *ed̄tjem* j̄ih *ḡærjetjem*. Teekstesne leah mealtan muvht baakoeh mah eah daaletje baakoeḡarjine ḡåavnesh, naemhtie goh ipmerijhketi 'ipmerijhken' jallh löönemebaakoeh *fööre* 'åvtelen' j̄ih *ov-lyhkelege* 'ov-læhkoes'. Muvhten lehkien geerve jallh ovnuvhtege toelhkestidh jis Halász vuesiehtimmien gaavhtan baakoeh *daesnie* vuj *desnie* jallh *gihtjie* vuj *gihtji* govleme j̄ih tjaaleme, men jaahkam, daate j̄ih jeatjah soptsesh aelhk̄ie guarkedh.

Mubpie, ånebe soptsese tj̄ielke saemien aamhtesinie staaoen, Rovhten (jallh Rovhtegen) j̄ih saemien golmen baarnien bijre. Jih goh joe göökte Gunhild Olinen soptsesh olkese vadtasuvvieh, dle sj̄iehtele seammasienten göökte soptsesh Ole Samuelistie

vuesiehtidh. Dihte guhkebe teekste daaroen heamtüre «Gaasen-munnie» jallh «Mumle Gåsegg» mij saemien heamtüre aaj ånnetji vearadamme: Akten aejkien lin göökte ḡammah j̄ih «dihte akte lij saemien ḡamma, dihte mubpie lij rovkije», mohte varki minngelen dah «dah saemien ḡammah» j̄ih minngelen barre «dah ḡammah».

Ole Samuel Elsvatnen mubpie soptsese daesnie aejvie jeatjahlaakan. «Sångoe» sj̄iere dokumeente saemien s̄åangedimmiaerpievuekien bijre. Daennie teekstesne joekoen sj̄iere bievnesh joejkemen bijre: Sångoe tj̄irrehtovveme joejkemen vieken, tjaebpies dialogine baarnien j̄ih n̄iejen gaskem. Minngemes hævvi feejjene n̄åhkeme guktie Gaasen-munnine guhte ḡankan n̄ieitem j̄ih bielie rijhkem åadtjoeji. N̄ieje baarnan joejkesten j̄ååhkesje: «Nov manne datnem sijhtem / juktie leah munnjen tjaebpies guksiem / j̄ih treavkah dorjeme.» Seapan daah guaktah aaj hijven-laakan vyöseme.

Murrede mujhtedh ihkie mijjeh daelie 131 jaepien b̄aeries heamturidie j̄ih s̄åangedimmievuelide – voeres almetji soptsesidie badth – maethebe lohkedh, dle giesien 1886 hov dah ojhte naa noeri soptsesh lin. Dellie Ole Samuel 20 jaepien j̄ih Gunhild Oline barre 17 jaepien b̄aeries ligan, goh 31 jaepien b̄aeries ammes Ungeren gieledotkije faahketji dej smaaregem sijhti dotkedh.

Staaloe, Rovhte jih saemien golme baernieh

AKTEN AEJKIEN AKTE staaloe golme baernieh utnieji å akte ræjhkoes saemie, dihte aaj golme baernieh utnieji å aktem niejtem. Jih akten aejkien galki niejte ryöjnesjidh jih dle dan staaioen baernieh böötin jih veeltin dan saemien bovtside jih niejtem. Jih dle rööpses laejkiem boengesne utni dihte niejte jih dlie bovtsen gaekieridie tjöönghki jih dle böötin stoere jaavran. Dihte niejte rööpses laejkeste (laajkatjistie) burhki (burhkesti) jih dle dan jaavran luajhta. Dle altese viellh ohtselin (voeredin), ahte staaioen baernieh gaajhkide bovtside leah vaalteme å altese åabpam. Daan saemien baerniej nomme lij Rievå, Rabpe jih Ampåhte.

AKTEN AEJKIEN EDTJIEH åabpam jih bovtside ohtsedidh å dle vööjnin dam rööpses laejkiem, maam lea dan jaavran hajkehtamme jih dle böötin dan staaioen gåajkoe. Bovtside lin geadtan tsaakeme dah staaioeh. Dle dah viellh veedtsin tjaetsieprutniebealese jih dle goesese goetsin å dle vööjnin, ahte åabpa båata tjaetsien mietie. Dle veeltin goeseste aktem baahtsegem jih dle hajkehtin våålese. Dle åabpa vijlehti bæjjese å dle vööjni jijtjse viellide desnie goesesne. Dle dah gihtjin, mejtie staaloe lea

krovhtem tseegkeme, jih dle jeehtin, edtja moerem krovhtem nualan biejedh jih dle edtja vaedtsedh moerese tröörestidh, edtja krovhte staaalhpadih (tjievledidh), edjtjeh govnetjh krovhtese båetedh. Ihke staaloe ij 'nje sijhth byöpmedalledh, ihke govnh leah båateme krovhtese. Dihte niejte darjoej, guktie sov viellh jeehtin. Dle staaioeh steellin dam niejtem, edtja vaarredh gaaltijasse jih skuvledh jih stoere bienjese vedtedh. Dle vedti jijtjse viellide beapmojde jih jijtje gåatan vöölki. Goh gåatan bööti, dle staaloe steelli, edtja vielie krovhtem tseegkedh jih jeatja beapmojde biejedh dan krovhtese. Goh leah dlie byöpmedalleme, dle staaloe dan altese nööremassen baarnan jeehti, edtja olkese vaedtsedh jih vuartasjidh, mejtie bovtsleah giedtesne å dle edtja båassjoe-raejkien olkese vaedtsedh. Dihte veedtsi olkese båassjoe-raejkien; men Rievåhte joe lij desnie vuertieminie å dan åejjiem tjoehpesti jih olkese seedtesti. Dlie staaloe dan gaskelommesen baarnan jeehti, edtja dihte olkese vaedtsedh. Dlie dihte aaj båassjoe-raejkien veedtsi. Dlie Rievåhte dan aaj åejjiem tjoehpesti. Dlie staaloe dejtie jijtjse baernide vuertieji å dle dam jis båarasommesem olkese steelli. Dlie dihte aaj båassjoe-

raejkien olkese veedtsi å dlie Rievåhte dan aaj åejjiem tjoehpesti. Dle staaloe vuarta gåabpoeh dah altese baernieh sjïdtin å dle jïjtje olkese veedtsi. Dlie dihte aaj båassjoe-raejkien olkese veedtsi, dle Rievåhte dan aaj åejjiem tjoehpesti.

DLIE ROVHTE, STAALOEN gåamma, jïh dihte niejte gåatesne, dle dihte nööremes vielle dan niejten gåatan bööti å dle Rovhte vienhti, dihte lij altese nööremes baernie. Dle dihte jis mubpie vielle bööti gåatan jïh dle Rovhte vienhti, dihte lij altese gaskelommes baernie. Dle dihte jis niejte lij tjahkesjeminie jïh Rovhtegen åejjiem lij giehtjeminie. Dle dihte jis gåalmede baernie bööti gåatan ja dlie Rovhte vienhti, dihte lij altese båarasommes baernie. Dlie dihte niejte Rovhtegen ruevtie-såabpesem lij dållese biejeje. Dle dihte nööremes baernie Rovhtegem gihtjie: «Tjïdtjie, gusnie mov silph?» Dle Rovhte jeehti: «Oksen nuelesne.» Jïh dle gihtji: «Gusnie lea dan gaskelommesen viellen silph?» Dlie Rovhte jeehti: «Båassjoe-bealesne.» Dle gihtjie: «Gusnie aehtjien silph?» Dle Rovhte jeehti: «Dunnie båassjosne.» Dle gihtjie: «Gusnie, tjïdtjie, dov silph?» Dle Rovhte jeehti: «Dunnie aernesne.»

Dle easkah Rovhtege voerede, ij leah annje daah sov-ge baernieh å dle jïjtje aaksjoen mietie tjåårve: «Maajtoe, Maajtoe!» Dlie dihte aaksjoe bööti jïh dellie edtja dejtie baernide tjoehpedh, men dle idtji 'nje dievedh gæannah, dle barre rigkiem dieviedi. Jïh dle jïjtje ruevtie-såabpesen mietie gylje: «Båetieh ruevtie-såabpes mov gåajkoe!» Dle dihte ruevtie-såabpes bööti jïh dle dihte Rovhte sjïjlïde njammesti jïh dle jaama. Dle saemien baernieh åadtjoejin jïjtjsh bovtside bååstede jïh åabpam jïh gaajhke staaloen eekem jïh dle bååstide vöölkin jïh båantine sjïdtin.

Halász, Ignác (1887): *Svéd-lapp nyelv III: Ume- és tornio-lappmarki nyelvmutatványok*. Budapest. Sæjroeh 67–70. Gaskeviermesne: <http://goo.gl/2aGhp4>
Daaletje tjaeleme-vuekien mietie Jussi Ylikoski orrestamme.

Prinsessan bÿre, guhte tjaetsie-ledtine sjïditi

AKTEN AEJKIEN AKTE gånka golme baarnieh utnieji jÿh dle dÿhte altese trööhnege jeemi. Dle dÿhte gånka jeatjadinie pruvri jÿh dle golme niejth åadtjoej. Akten jovnesåhkoe-iehmeden dah golme vielletjth olkese vöölkin jÿh dle veedtsin skåakese, dle jaevrie-bealese böötin. Dle doh gööktesh nahkestin, men dle dohte nööremes ij leah, dÿhte guhtsieji. Dle golme tjaetsie-ledtieh böötin jÿh dle bådtsede noeledin. Dan jaavran veedtsin jÿh voejedin dennie jaevresne dÿhte nööremes prinse jis åara jÿh vuartesje, goh dle doh voejedieh. Goh dle lin feerti, dle dehtie jaevreste tjuedtjelin jÿh dan akten tjaetsie-ledtien gaarvoeh veelti jÿh vöörhki. Dle goh mubpieh jÿjtjsh gaarvojde gaavnin, dle idtji goh dohte akte jÿjtjse gaarvoeh gaavnh. Dle dohte prinse fraamme bööti jÿh jiehtieji, ij goh jÿjtjse gaarvoeh åadtjoej, fööre goh lea sutnjien niejtine dåajvoehtamme. Dle dÿhte tjaetsie-ledtie jiehtieji: «Å datne mannem åadtjoej, men im goh manne datnem åadtjoej!» Å dle onne gærjetjem vedti jÿh jeehti: «Gussie sÿjhth, edtjem manne dov gåajkoe båetedh, dle edtjth lohkedh dennie uhtsie gærjatjiesnie jÿh jiehtedh: Gussie akte tjelmie åara, dle åerieh gåabpatjahkh.»

DLE DÿHTE PRINSE ÿpmerijhketi aavose sjïditi. Goh dle hiejmese bööti, dle iehmeden veedtsi jÿh åaraji jÿjtjse kaammerese jÿh klaasem rÿhpesti, dle dennie gærjatjiesnie lohki. Dellie onne ladtetje klaase-raejkien bööti jÿh dan altese kaammerese, dle sjïditi faavroes prinsessine, jÿh dÿhte pååjke ÿpmerijhketi aavose sjïditi jÿh dle jeehti: «Gussie akte tjelmie åara, dle åerieh gåabpatjahkh.» Nå dle aktesne åarajigan dam jÿjgem. Goh dle aerede sjïditi, dle rÿhpesti vihth klaasem jÿh dle dÿhte ladtetje vöölki. — Mubpien iehmeden aaj seamma laakan aaj daennie gærjatjiesnie lohki jÿh dle dÿhte ladtetje vihth bööti å dle numhtie guhkiem lohki jÿh dÿhte ladtetje båata fierhten aejkien, gussie daennie gærjatjiesnie lohkeme. Goh dan kaammerese båata, dle faavroes prinsessine sjædta. Dle numhtie guhkiem gossege trööhne pååjkese måarahtovvi, ihkie ij altese niejti bealesne sÿjhth åeredh. Dle ussjedi, ahte jeatja niejtem åtna. Dle dam altese båarasomesem niejtem steellie, edtja ryöjnesjidh aktem jÿjgem jÿh galka vaartasjidh, mejtie dÿhte baarnie naaken lahan vualka jallh mejtie naaken niejtem åtna.

DLE DÿHTE VIHTH baarnie dan iehmeden jÿjtjse kaammerese vöölki jÿh dohte prinsessa aktene. Jÿh dle

dihthe prinsessa áaraji jïh nahkesti. Dle dohte baernie veedtsi jïh klaasem rihpesti jïh daennie gærjatjisnie lohki. Dle vihth dihthe ladtetje bööti á dle faavroes jïh fijne prinsessine sjïditi jïh dle dohte pãåjke jeehti: «Gussie akte tjelmie áara, dle áerieh gãabpatjahkh.» — Aereden dle dihthe prinsessa bööti vãålese jïh dle altese tjïdtjie gihtjie, mejtie naaken lehkesne lea vearadamme dihthe pãåjke, jallh mejtie naakenem lea átneme; men idtjï gujht dohte prinsessa maamge utnieh soptsesïstie, ihkie lea gaajhke jïjïem áareme. Mubpien jïjïen edtja dihthe gaskelommes prinsessa ryöjnesjidh, dle dejnie aaj seammalaakan sjïditi, dihthe aaj nahkesti dan jïjïen. Gãalmeden jïjïen edtja dohte jis nööremes prinsessa ryöjnesjidh. Dle vaedtsiejægan aktesne dan prinsen kaammerese jïh klaasem rihpesti jïh dle daennie gærjatjisnie lohki. Dle dihthe ladtetje bööti jïh dle faavroes prinsessine sjïditi. Dle dihthe pãåjke jeehti: «Gussie akte tjelmie áara», dle áajaldihti jiehtedh, «dle dohte mubpie tjelmie aaj áara».

DLE DOHTE PRINCESSA duennie mubpine tjelmine vaartesje, ihkie dohte pãåjke veedtsi jïh klaasem rihpesti jïh dle gærjetjem utni, gusnie lohki, dle onne ladtetje bööti dan klaase-raejkien dan kaammerese

jïh dle faavroes niejtine sjïditi jïh dan pãåjken bealese áaraji. Dle dihthe prinsessan tjïdtjie ipmerijhketi mãarahtovvi dan pãåjkese jïh dan mubpien biejjien steelledi fijne naaloeh jïh dan pãåjken kaammeren klaasem uvte bieji. Dle idtjï 'nje dihthe pãåjke daejrieh gænnah á iehkeden dle veedtsi jïjtjse kaammerese, klaasem rihpesti, jïjtjse gærjetjem veelti jïh lohki. Dle dihthe ladtetje bööti jïh dejtie naalojde dabrani. Dle dihthe prinsessan tjïdtjie ipmerijhken feejjien sjïditi, ahte dihthe ladtetje dejtie altese naalojde dabrani. Dle vienhti edtja dam ladtetjem jaksedh, edtja áadtjodh buvvedh, men idtjï 'nje jaksh gænnah. Dihthe ladtetje joe böesi jïh dle vööлки.

MUBPIEN IEHKEDEN DÏHTE pãåjke jïjtjse kaammerese veedtsi jïh dennie gærjatjisnie lohki, men idtjï 'nje ladtetje vielie bãetieh gænnah. Dle ipmerijhketi sãrkose sjïditi, dle vööлки skãakese jïh vaadtsehtje jïh sorkoe. Dle bööti akten balnan, dle vuajnajï, soeve dehtie belneste bööti. Dle oksem rihpeste, dle bãeries, bãeries gaelliesskodtje desnie tjahkesjeminie jïh dle buarastahta: «Buaregh, aajja!» Dle dohte bãeries gaelliesskodtje ipmerijhketi áãvese sjædta, ihkie dohte pãåjke satnem aajjine buarastehti jïh

jeehti, satne daesnie golme stoere-luhkie jaepieh lea tjakkasjamme, men ij leah annje naaken satnem avtesne aajjine buarastaheme. Dle dihte b eries gaelliesskoddje gihthje, g abph edtja minnedh. Dle dihte p  jke jeehti, edtja jijtse niejtem ohtsedidh. Dle dihte b eries gaelliesskoddje jeehti, satne edtja viehkiehtidh jih ohtsedidh, «ihkie datne mannem aajjine buarastehti».

DLE VAADTSAJÆGAN JIH aktem flaasketjem jih stoere aaksjoem veelti dihte b eries gaelliesskoddje jih dle veedtsin, dle stoere jeanoebaelese b otigan. Dle dihte gaelliesskoddje vintsem darjoej jih dle dan vintse tjihkedægan jih dle sovkgan dan jeanoeraekien. Dle dihte gaelliesskoddje jeenjem gulliem jih silpem veelti dehtie jeanoste, dle haavebaelese b otigan. Dle dan haavebaelesne stoere staare. Dle onne g atetje dan staaren daebpielisnie, dle veedtsigan dan onne gáatatjasse jih gihthje mejtje edtjigan daennie g etesne  adtjodh  rodh. Jih dihte b eries gaelliesskoddje vesties gaarvoeh dan p  jkese vedti, dle  roejægan daennie g etesne dam jijjem.

AEREDEN TJUEDTJIELIGAN JIH olkese veedtsigan. Daennie staaesne lij d aroe jih dle dihte b eries gaelliesskoddje dam flaasketjem veelti jih dam p  jkem jih sk akese veedtsigan jih dle gaavnin aktem stoere gierkiem. Dle dihte gaelliesskoddje veelti flaasketjem jih dan gearkan gurki jih dle akte stoere tjeehpes hierkie dehtie gierkeste b oti. Gaelliesskoddje tjaebpies fijne d aroe-gaarvoeh dan p  jkese vedti jih dam hierkiem jih dle dihte p  jke v olki edtja dam g nkam viehkiehtidh jih d arodh. Dihte gaelliesskoddje beetsi dan gáatatjasse; vesties lij barre ipmerijhketi. Jih dle

dihte gaelliesskoddje dan p  jkese jiehtieji, gussie iehkede sj dta jih sluvhtie d aromistie, dellie edtja dehtie hierkien siejpeste biksedh, dle dihte hierkie aaj dan gearkan edtja vuelkedh, dle dihte jis p  jke jijtje dan gáatatjasse. Dihte p  jke viehkiehti g nkam jih d aroej, dellie dihte g nka vitni barre ipmerijhketi jih avtesne lij barre t  hpeme. Goh dle iehkede sj dta, dle dihte p  jke hierkien siejpeste biksi jih dle dihte hierkie bijjelen dam muvrem njulhtji jih dan gearkan b oti. Dle dihte jis p  jke jijtje dan gáatatjasse veedtsi, dle sj dta vesties barre ipmerijhketi. Dihte gaelliesskoddje lij dennie g atatjisnie, dle  arajigan daesnie damma jijjem.

GOH DLE AEREDE sj dta, dle dihte gaelliesskoddje viht jijtse flaasketjem veelti jih dam p  jkem, dle veedtsigan viht dan seamma gearkan. Dle dihte gaelliesskoddje dehtie flaasketjistie gurki dan gearkan, dle r opses stoere hierkie b oti jih jeatja fijne d aroe-gaarvoeh dan p  jkese jis b otin. Dle dihte viht p  jke v olki, edtja dam g nkam viehkiehtidh jih d arodh. Dle g nka vaartesje, mij lidtje dihte, guhte dan v jkele d arodh, ihkie ij leah sov rijhkeste dihte almetje, jih dle golme prinsessah bijjene klaasesne vaartesjeminie. Goh dle iehkede sj dta, dle dihte g nka sijhti daejredh, mij dihte almetjidie, guhte dan v jkele d arodh jih satnem viehkehte. Jih dle gaajhkide jijtse almetjidie tj onghki, mah altese rijhkeste jih s jhta daejredh, gie dihte dan v jkele jih d arodh. Goh dle dihte p  jke dehtie hierkien siejpeste biksi jih dihte hierkie njulhtji bijjelen muvrem jih dan gearkan, dihte jis p  jke jijtje veedtsi dan b eries gaelliesskoddjen g ajkoe. Vesties lij sj dte barre ipmerijhketi dihte p  jke. Dle g nka b oti dan

gáatatjasse j̄ih gihtji: «Mejtie naaken fijne almetje daesnie?» Dle jeehtin: «Ij leah goh daesnie naaken fijne, faavroes almetje; daesnie leah barre göökte rupmies j̄ih vesties almetjh.» Ij gujht gånka dejtie vesties almetjidie s̄ijhth.

DAN GÅALMEDEN BIJJEN dle d̄ihte gaelliesskoddje darjoej seamma laakan, goh evtebi biejjiej. Dle stoere veelkes hierkie bööti j̄ih jeatja tjaebpebe gaarvoeh áadtjoej. D̄ihte p̄áájke faavroes s̄j̄idti barre ipmerijhketi. Dle gaelliesskoddje dam p̄áájkem gihtji, guktie jááktan gáaradamme. Dle dohte jis p̄áájke sváári, gáaradi barre hijven-laakan. Dle dohte gaelliesskoddje jeehti, edtja geehtedidh dan biejjien, ihke ij gáaredh datnine dan biejjien ov-lyhkelege. Dle d̄ihte vöölki, edtja dáarodh, dle akte dan p̄áájkem juelkiem tjoehpesti. Dle dah prinsessah lin dennie klaasesne vaartesjeminie. Dle d̄ihte nööremes prinsessa j̄ij̄tjse lijniem váálese loejhte, edtja d̄ihte p̄áájke j̄ij̄tjse juelkiem áadtjodh gaaredidh. Goh iehkede s̄j̄idti, dle d̄ihte gånka jov lea vitneme j̄ih d̄ihte p̄áájke vihth hierkien siejpeste bíksi, dle d̄ihte hierkie njulhtji bijjelen muvrem j̄ih dan gearkan. Dle d̄ihte p̄áájke gáatan veedtsi j̄ih vesties s̄j̄idti barre ipmerijhken.

D̄Ihte GÅnka ONTERDE, gubpede d̄ihte almetje, daelie h̄iejem d̄ihte gånka dorje j̄ih j̄ij̄tjse gaajhkide almetjidie böörie. Dle veedtsi don gáatatjasse, dejtie göökte vesties almetjidie aaj veelti. Goh dle dan gånkan gáatan böötin, dle slaajvan j̄ih vesties barre ipmerijhketi. Dellie edtjeh byöpmedalledh. Dle gånka jeehti: guhte stööremesem skienghkem vadta, dellie edtja altese nööremesem prinsessam áadtjodh. Dellie

dohte báeries gaelliesskoddje dan stoere skienghkem vedti, ij ne altese gånka-r̄ijhke dam gaagnehth lutjnestidh-ge. Dellie edtja d̄ihte vesties dam faavroes prinsessam áadtjodh, men ij gujht dohte prinsessa dam vesties p̄áájkem s̄ijhth. Dellie gånka jeehti, edtjigan vaedtsedh j̄ih dan prinsessan kaammerese áarajidh, men ij gujht prinsessa s̄ijhth gænnah.

DLE GÅnka VAAKTIDE jeehti, edtjeh dáaradidh dam prinsessam j̄ih dam p̄áájkem dan prinsessan kaammerese. Prinsessa avtene vaadtsa j̄ih t̄jyöre, dohte jis vesties p̄áájke minngesne. Prinsessa j̄ij̄tjse kaammeren oksem r̄ihpeste, dellie dle vuajnaji daan p̄áájkem juelkesne dam sov lijniem. Dellie vaaktide jiehtieji, edtjeh báástede vaedtsedh, satne edtja pryövedh dejnie p̄áájkine áeredh. Goh dle d̄ihte dan prinsessan kaammerese bööti, dle fijne j̄ih faavroes prinsine s̄j̄idti. Dellie d̄ihte prinsessa dabteje, ihkie satne dan gáajkoe dam ladtatjinie haelehte. Dellie dan prinsessa jeahta: «Guktie datne naemhtie fearedh? Sáemies aejkien mannem mahte bávvah j̄ih daelie jis naemhtie fearedh.» — Dellie d̄ihte prinse j̄ij̄tjse niejtem báástede gaavni. Dle d̄ihte gaelliesskoddje vedti dan p̄áájkese dejtie jeenjide silpide j̄ih gullide j̄ih dejtie hierkide, dle áadtjoej gaajhke dam gånkan r̄ijhkem. Dan gaelliesskoddjen nomme lij Jensåra (*Jänsõra*). Dellie gånka provrem darjoej j̄ih lyhkelege gujht beetsin jieleman, goh manne destie vöölkim. Jis eah leah ennje jaameme, dle jielieminie leah ennå.

Halász, Ignác (1887): *Svéd-lapp nyelv III: Ume- és tornio-lappmarki nyelvmutatványok*. Budapest. Sæjroeh 139–148. Gaskeviermesne: <http://goo.gl/2aGhp4>

Gaasen-munnie

AKTEN AEJKIEN LIN göökte gâmmah. Dîhte akte lij saemien gâmma, dîhte mubpie lij rovkije. Sâemies aejkien lin dah göökte gâmmah âakerem tjoehpeminie sâemies tjaktjen, så gaavnin dennie âakerisnie aktem gaasen munniem. Die jeehtin sinsitnine: «Mijjeh (mânnoeh) gelkien vaeltedh dam gaasen munniem jîh laeledh. Så edtjien eeledh mijjese aktem gaasem.» Die hiejmese göödtin munniem jîh badtsh tjöönghkin jîh biesiem darjoejin, så âadtjoejin aktem aarhtsem jîh laeledh dam munniem. Goh lij aarhtse laaleme dam munniem, så goh ângkene dehtie munneste tjuedtjeli, dah saemien gâmmah veanhtajin, edtji gaasen ângkene sjîdtedh, men så barre almetjen ângkene sjîdti. Aavone sjîdtin, juktie almetjen ângkene dehtie munneste sjîdti; die bijjiedin jîh stoere sjîdti, gâhtjoejin dam baahrtjem barre Gaasen-munnie.

GOH STOERE SJÏDTI, så veaksehe sjîdti barkedh jîh veaksehe sjîdti bârredh, die idtjin annje dah gâmmah dâhkesjh gænnah beapmoeh skââffedh dan jîjtjesh baahrtjije. Så jeehtin dah gâmmah: «Tjoeverh datne mînnijidh jeatja lahan, ean mijjeh dâhkesjh dutnjien beapmoeh hâllehd. — «Jaa nov edtjem manne mînnijidh», Gaasen-munnie svââri. Så gâvnahtehti dehtie gâmmide jîh vöölki. Så vöölki gânkam slâahten gâajkoe jîh gânkam gihtji: «Mejtie sijhth mannem triengkine?» — «Nov manne datnem sijhthem», gânka svââroe. «Datne edtjeh dellie vaedtsedh onne

moeretjistie tjoehpestidh, guktie kâahkh dutnjien âadtjoej kraavhtsem voessjedh.» Så dihte Gaasen-munnie veedtsi (vaedtsieji) jîh moerh tjoehpegööti; så tjoehpedisti gaajhke gânkam moerh jîh dîmperh, mejtie gânka hiejmese utni. Die moere-faerhmiem veelti jîh vaedtsieji gâatan. Men dan stoere moere-faerhmiem veelti, idtji annje tjaakenh oxsen tjîrrh, så gajhkoeli gânkam oksem. Goh lea dle kraavhtsem gadtseme, så gânka vöøjni, juktie lea gaajhke moerh, dîmperh tjoehpestamme jîh sov oksem gajhkoelamme. Gânka ussjede: dîhte så lea badth ipmerijhken veaksehe.

DIE GÂNKA JEEHTI: «Gussie leah dellie byöpmedalleme, så edtjeh mînnedh dîmperh jîh moerh tjoehpedh jîh vuejedh hiejmese.» Så dîhte Gaasen-munnie vihth mînniji gânkam skâakese jîh tjoehpedisti gânkam gaajhke skâakem jîh kraannebi skâakem. Goh lea dle tjoehpeme, så giesehtji akten tjâanghkan, aktem barre laessiem darjoej gaajhke dehtie skâakeste. Die tjuetie hiesth veelti jîh gârredi dan laessien âvtese, så jââki dehtie hiesth, men idtjin goh dâhkesjh dam laessiem giesedh. Die loejhteli hiesth jîh geesi jîjtje dam stoere laessiem hiejmese, gânka-slâahten gâajkoe. Goh gânka damma stoere laessiem vöøjni, så billiji barre ipmerijhken jîh ussjedi: «Guktie edtjam fearadidh âadtjodh damma mov triengkem, edtja vuelkedh?» Så vaeriedi gânka jîjtje skâakem varki, die lij Gaasen-munnie tjoehpedæsteme gaajhke skâakem jîh kraannebi skâakem. Die gânka tjoeveri maeksedh jîjtje kraannide skâaken âvtese.

SÅ GÅNKA JEAHTA dan Gaasen-mánnan: «Manne leam govleme, akte dâaroe-foeve galka bâetedh jïh mannine dâarodh. Ih datne sïjth minnedh jïh dâastoehthidh?» Gaasen-munnie svâári: «Nov manne sïjthem.» Die gånka vedti jienem niestiem jïh aktem stoere ruevtie-klabpam dan Gaasen-mánnan. Så minniji dïhte Gaasen-munnie, jïh ojhte dâaroe-foevem gaavnesji. Gaasen-munnie jeahta dan dâaroe-foevese: «Manne gujht annje sïjthem bårredh voestegh.» Så Gaasen-munnie eelki bårredh. Die dïhte dâaroe-foeve tuhtji, guhkiem byöpmedalli. «Guktie datne dan guhkiem byöpmedallh?» dâaroe-foeve jeehti dan Gaasen-mánnan. Die eelki dïhte dâaroe-foeve dâarodh jïh voetjelidh dan Gaasen-mánnan, men idtji 'nje Gaasen-munnie naakenem darjoeh, men barre byöpmedalli. Men så aktem lovrem njaelmien sïjse åadtjoej. Die Gaasen-munnie määrahtovvi, tjuedtjeli bæjjese jïh tsaepmiesti laantese dejnie jïjtjse ruevtie-klabpine, guktie laante barre skielpesti. Så billijin dohte dâaroe-foeve barre ipmerijhken jïh vöölkin jïjtjsh hiejmese. Die Gaasen-munnie aaj hiejmese vöölki gånkan gâajkoe. Gånka vïenhti, edtja dïhte dâaroe-foeve Gaasen-munniem bovvestidh.

GOH GÅNKA VÖÖJNI, Gaasen-munnie hiejmese vihth bööti, så niestieh vihth vedti jïh jeehti: «Mïnnedh galkh akten stoere bïerjen gâajkoe. Dan bïerjen sisnie lea akte stoere tråalle. Dïhte tråalle lea mov dakterem sualadamme.» Gånka vïenhti, gussie Gaasen-munnie

dahkoe bööti, så tråalle galka bovvestidh. Gaasen-munnie vöölki, dam jïjtjse ruevtie-klabpam aaj veelti meatan. Goh dan bïerjen gâajkoe bööti, så tseepmi dan tråallen oksije jïh gæljoej: «Rïhpesth munniem!» — «Mij Leah datne almetjidie, mij ålkone gæljoejih?» — «Manne leam Gaasen-munnie jïh bâateme, edtjam datnem bovvestidh jïh gånkan dakterem vaeltedh bäästide.» — «Hohov! Hohov!» tråalle gæljoej, «nov govllh manne Gaasen-munniem dâhkesjem bovvestidh». Gaasen-munnie veedtsi dan okse-bealese å tjåadtjoej jïh geehti, gussie tråalle rïhpesti. Guh tråalle rïhpesti oksem, så Gaasen-munnie tsaepmiesti tråallen åajjan dejnie ruevtie-klabpine, guktie tråallen åejjie mårhkaj. Die veelti Gaasen-munnie tråallen gullieh, silph jïh gånkan dakterem jïh vöölki gånkan gâajkoe. Gånka aavone sjïdti, goh sov dakterem bäästide böökti. Satne vïenhti, edtja tråalle bovvestidh Gaasen-munniem, Gaasen-munnie nagkh tråallem bovvesti. Die gånka Gaasen-mánnan vedti dam jïjtjse dakterem gâmmine, maam lij tråalle sualadamme. Så provrem hööllejin, gånka Gaasen-mánnan vedti bielie rïjhkem, så veasoejin hijven-laakan. — Dellie gaajhke dovne.

Halász, Ignác (1887): *Svéd-lapp nyelv III: Ume- és tornio-lappmarki nyelvmutatványok*. Budapest. Sæjroeh 135–139. Gaskeviermesne: <http://goo.gl/2aGhp4>

Daaletje tjaeleme-vuekien mietie Jussi Ylikoski orrestamme.

Såangoe

AKTE SAEMIEN BAERNIE lij såångedeminie akten tjaebpies saemien njejtese. Såemies aejkien lij vijnem vearadamme åasteme maarhneste, så minni dan njejten gåajkoe jñh såångedi. Dñhte saemien baernie gihtjie dam njejtem, goh lij vijneste vadteme dan njejtese jñh dan njejten eejhtegidie, så gihtjie dam njejtem: «Mejtie datne munnjien gåmmine (jallh: tjearehkinie) sijhth årrodh? Så edtjh mannem viehkiehtidh gåetiëm tjàadtjoetidh jñh mov bovtside sujhtedh å buhtjedh.» — «lj manne daejrieh, mejtie manne sijhthem dutnjien tjearehkinie årrodh.» Så njejte eelki jñh edtja vueliem joejkestidh. Så juajka dñhte njejte:

«lj manne daejrieh,
mejtie manne datnem sijhthem mov gaalline,
nov leah gujht maaje tjaebpies.»

NJEJTE JEEHTI JIÏH juajka barre ipmerijhken:
«Jis leah datne mov riektes gaallasassa,
munnjien edtjh guksiem darjodh
å tjaebpies guksiem
jñh treavkah edtjh aaj munnjien darjodh.
Goh (gåessie) leah treavkide dorjeme,
gåessie dej gujmie båatah
å dejtie åadtjoem vuejnedh,
så edtjem jiehtedh,
mejtie edtjem dutnjien
gåmmine årrodh.»

SÅ SLUVHTI JOEJKEMISTIE.

DIE VÖÖLKI VIHHT dñhte saemien baernie jñjtjse hiejmien gåajkoe å skåakese vööлки, treavkasassah¹ tjoehpi å guksesem. Så guksieh, treavkah darjoej. Goh lij dorjeme, tjaebpies treavkah darjoej å guksieh, så vööлки dan njejten gåajkoe. Goh dñhte baernie bööti dan njejten gåajkoe, så vuesiehtie dam guksiem jñh treavkide dan njejtese jñh vueliem joejkesti å jeehti:

«Jis ih datne mannem sijhth dov gaalline,
nov golh manne jeenem tjaebpies njejtem gaa-
vnm.

Men jis ih datne
mannem sijhth,
ih golh datne galkh åadtjodh
naaken aejkien pruvredh.
Manne leam golh najejties baernie.»

SÅ NJEJTE SVÅÅRI:

«Nov manne datnem sijhthem,
juktie leah munnjien tjaebpies guksiem
jñh treavkah dorjeme.
Så vuajnam, juktie manne
tjaebpies gaallam åadtjoem,
tjiejpies leah aaj, manne vuajnam.»

SÅ SÅANGOEM JOVKEJIJIN, så provrem hööllejijin.

Halász, Ignác (1887): *Svéd-lapp nyelv III: Ume- és tornio-lapp-
marki nyelvmutatványok*. Budapest. Sæjroeh 164–166.
Daaletje tjaeleme-vuekien mietie Jussi Ylikoski orrestamme.

¹ Ole Samuel Elsvatnen «treavkasassah» seamma goh *treavkesh* jallh *treavka-aamhtesh*. Jeatjah baakoejgujmie *treavkasassa* seamma goh daaroen *skiemne* numhtie goh *gaallasassa* jallh *geellesassa* lea *mannsemne*.

Soagŋu

Ole Samuel Elsvatn (1866–1911), Aarporte 1886 mielde

OKTA SÁMI BÁRDNI lei sognostallamin ovttá čáppa sámi niidii. Muhtin háve son lei fitnan oastimin viinni márkaniš, ja de manai dan nieidda lusa soagŋuide. Dat sámi bárdni jearai nieiddas, go lei viinni addán dan niidii ja su váhnemiidda, de jearai dan nieiddas: «Háliidatgo don boahtit munnje eamidin? Dalle galggat veahkehit mu viesu doallat ja dikšut ja bahčit mu bohccuid.» — «In mun dieđe, háliidango mun dutnje eamidin.» De nieida álggii luođi rohttestit. De dat nieida juoigá:

«In mun dieđe,
háliidango mun du alccesan isidin,
vaikko leat han don gal čáppat.»

NIEIDA LOHKÁ JA juoigá hui garrasit:

«Jus don leat mu rivttes isitávnnas,
de galggat dahkat munnje guvssi
ja čáppa guvssi
ja sabehiid galggat munnje maid dahkat.
Go leat sabehiid dahkan,
go daiguin boadát,
ja beasan daid oaidnit,
de galggan mitalit
áiggungo dutnje
eamidin.»

DE HEITTII JUOIGAMIS.

DE DAT SÁMI bárdni vulggii fas iežas ruktui, ja vulggii vuovdá, čuoŋpai sabetávdnasiid, ja gukseávdnasa. De dagai guvssi ja sabehiid. Go dan lei dahkan, de vulggii dan nieidda lusa. Go bárdni bođii nieidda lusa, de čájehii guvssi ja sabehiid niidii ja rohttestii luođi ja logai:

«Jus don it hálit mu alccesat isidin,
de mun gul gávnnan eanet čáppa nieiddaid.
Muhto jus it don
mu hálit,
don it gul galgga beassat
muhtun áigái náitalit.
Mun lean gul noaidnes bárdni.»

DE NIEIDA VÁSTIDII:

«Na mun gal háliidan du,
guhte leat munnje čáppa guvssi
ja sabehiid duddjon.
De oainnán, ahte mun
oaččun čáppa isida,
čeahpes leat maid, mun oainnán.»

DE JUHKE SOAGŊU, de dolle heajaid.

Halász, Ignác (1887): *Svéd-lapp nyelv III: Ume- és torniolappmarki nyelvmutatványok*. Budapest. Siiddut 164–166.

